

Serbest Piyasa, Bütçe ve Rekabet: Üniversitelerde Piyasa Yönelimli Yeniden Yapılanma İhtiyacı

Free Market, Budget and Competition: The Need for a Market-Oriented Restructuring in the Universities

Mustafa ACAR, Hüsnü BİLİR

ÖZ

Küreselleşme süreci duvarları yıkmakta ve dünyayı düzleştirmektedir. Gelişen ulaşım ve iletişim olanakları insanların, paranın, sermayenin, malların ve hizmetlerin dünya üzerinde daha kolay ve daha hızlı dolaşmasını mümkün kılmaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak, küreselleşen dünyada uluslararası rekabet gücü giderek daha önemli hale gelmektedir. İster özel, isterse kamusal statüde olsunlar, üniversiteler ülkelerin gelişmesi, kalkınması, değişim ve dönüşümünde kritik rol oynayan, hayati önemi haiz kurumlardır. Ülkelerin rekabet gücüne üniversiteler iki yönden ciddi katkı yapmaktadırlar: Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, teknoloji üretimi ve inovasyon. Bu çalışmada üniversitelerin bir ülkenin refahına ve rekabet gücüne kendilerinden beklenen katkıyı yapabilmeleri için birbiriyle bağlantılı üç konunun anahtar önem taşıdığı vurgulanmaktadır: Üniversitelerin piyasa mantığıyla uyumlu çalışması, bütçe bakımından kamusal kaynaklara bağımlılığın azaltılması ve üniversiteler arası rekabetin teşvik edilmesi. Üniversite ürettiği ürünün piyasada alıcısının bulunduğundan emin olmalıdır. Yetiştirdiği öğrencisi iş bulamayan, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu teknoloji üretimine katkısı olmayan bir üniversite esas itibarıyla kaynak israfı demektir. Üniversitenin her iki alanda verimli olabilmesi için bir yandan üniversiteler arası rekabet teşvik edilmeli, daha kaliteli bir eğitim-öğretim hizmeti üretmeli, bir yandan da daha iyi projeler üretme konusunda üniversiteler birbiriyle yarışmalıdır. Bu ise geniş boyutlu bütçeler gerektirmektedir. Dolayısıyla üniversitelerin kamu kaynaklarına bağımlılığını azaltacak, üniversite-sanayi işbirliğini teşvik edecek, yükseköğretim hizmetinden yararlananların kendileri için yapılan masrafların finansmanına katkısını artıracak, bütçeden üniversitelere performansa göre ödenek aktarılmasını mümkün kılacak tedbirler alınmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Rekabet, Bütçe, Serbest piyasa, Küreselleşme, Üniversite-sanayi işbirliği

ABSTRACT

Globalization process has been tearing down the walls, hence flattening the world. Improved transportation and communication possibilities have enabled easier and faster cross-border flow of people, money, capital, goods and services. Parallel to this, international competitiveness has become ever more important in a globalizing world. Universities, be it public or private, are critical institutions in the development, change and transformation of the nations. They can contribute to a nation's competitiveness primarily in two ways: raising skilled labor, developing new technologies and promoting innovation. This study stresses three interrelated issues in order for the universities to make their expected contribution to a nation's competitiveness: market-oriented operation of the universities, minimization of their dependency on public funding, and promotion of competition among universities. A university where its graduates cannot find job and there is no contribution to technology and innovation is nothing more than waste of resources. Therefore, in order to increase performance of the universities, such measures should be taken as to reduce their dependency on public funding, promote university-industry collaboration, increase contribution of the beneficiaries to finance the expenditures of the higher education services, and allocate public funds to universities based on their academic and innovative performance.

Keywords: Competition, Budget, Free market, Globalization, University-industry cooperation

Mustafa ACAR

Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Aksaray, Türkiye
Aksaray University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Aksaray, Turkey

Hüsnü BİLİR (✉)

Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Aksaray, Türkiye
Aksaray University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Aksaray, Turkey
husnu_bilir@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received : 16.07.2013

Kabul Tarihi/Accepted : 10.12.2013

GİRİŞ

Türkiye 2001 krizi sonrası dönemde yakaladığı siyasi ve ekonomik istikrar sayesinde hızlı bir gelişme patikasına girmiştir. Dünya konjonktürünün de Türkiye'deki hızlı toparlanma sürecini destekleyici bir rolü olmuştur. Türkiye'nin 2000'li yıllarda makro-ekonomik göstergelerini hızla iyileştirerek, bugün içinde bulunduğu bölgenin parlayan yıldızı haline gelmesinde birçok içsel ve dışsal faktör rol oynamıştır. Söz konusu dışsal faktörler arasında küreselleşme, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Asya'nın yükselişinin yanı sıra, 21. yüzyılın başlarında -2008-2009 küresel krizi öncesinde- dünya ekonomisindeki likidite bolluğu sayılabilir. İçsel faktörler ise 1980'li yıllarda Başbakan Turgut Özal öncülüğünde yapılan iktisadi ve siyasi reformlar, Anadolu'da yükselen orta sınıflar ve muhafazakâr burjuvazi, krizlerin öğretici etkisi ve nihayet 2002 sonrası dönemde Erdoğan yönetimi altında yakalanan istikrar ve yapılan reformlar olarak sıralanabilir. Bugün dünyanın 17. büyük ekonomisi olan Türkiye '2023 vizyonu' adı altında, on yıl sonra dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına girmeyi, GSYH'sını 2 trilyon dolara, kişi başına gelirini 25 bin dolara, yıllık ihracatını 500 milyar dolara yükseltmeyi hedeflemektedir. Bu hedeflere ulaşmak ise kolay olmayıp, bu süreçte üniversitelerin daha üretken, daha yenilikçi ve daha yaratıcı hale gelmeleri büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede içinde bu makale, küreselleşen dünyada artan rekabet olgusuna vurgu yaparak, Türkiye'de üniversitelerin daha verimli hale gelebilmesinin koşullarını tartışmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki kısmı şu şekilde düzenlenmiştir: İkinci bölümde küreselleşme sürecinin dünyayı düzleştirmesine değinilmektedir. Üçüncü bölümde küresel rekabet ve üniversitelerin rolü tartışılmaktadır. Sonuç bölümünde Türkiye'de üniversitelerin ülkenin hızlı büyüme ve gelişme sürecine gereken katkıyı yapabilmeleri için neler yapılması gerektiğine ilişkin öneriler sıralanmaktadır.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN DÜNYAYI DÜZLEŞTİRMESİ: DUVARLAR AŞAĞI, PENCERELER YUKARI

Çok boyutlu bir olgu olan küreselleşme ile ilgili tek bir tanımın yapılması oldukça zordur. Küreselleşmenin olumlu mu yoksa olumsuz bir süreç mi olduğu veya yararlı mı yoksa zararlı mı olduğu, bu olguya hangi pencereden bakıldığına bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bu nedenle, öncelikle farklı küreselleşme tanım ve anlayışlarına kısaca değinmek faydalı olacaktır. Diğer taraftan, içeriği ve kapsamına ilişkin tam bir uzlaşma sağlanmamakla birlikte, küreselleşmenin düşünsel, sosyal ve kültürel alanda birçok etkinin yan yana yer aldığı karmaşık bir süreci ifade ettiği baskın bir görüştür. Bununla birlikte, küreselleşme ile ilgili argümanların temel vurgusu iktisadi alana ve günümüzde yaşanan ekonomik olgunun kavramsallaştırılmasına odaklanmaktadır.

Örneğin, küreselleşme ulusal ekonomilerin dünya piyasalarıyla eklenmesi ve bütün iktisadi karar süreçlerinin giderek dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesidir (Yeldan, 2004: 13). Yani, küreselleşmenin ekonomik yönü, iktisadi küreselleşme kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda iktisadi küreselleşme, iç ve dış tica-

ret sınırlarını delen ve eski sistemin önemli aktörleri olan milli devletlere farklı bir vazife yükleyen ulus-aşırı bir dünya iktisadi sistemine işaret etmektedir (Habermas, 2002: 64).

Küreselleşme olgusu, kavram olarak hem dünyanın küçülmesi-ne, hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine de gönderme yapmaktadır (Robertson, 1999: 21). Daha geniş bir perspektiften küreselleşme ekonomik entegrasyonu, politikaların sınır ötesi transferini, bilginin aktarımını, kültürel istikrarı, güç söylemini, ilişkilerini ve yeniden üretimini ve sosyopolitik kontrolden bağımsız serbest piyasa mekanizmasının tesis edilmesini içeren, çok boyutlu bir süreçtir (Nikitin & Elliott, 2000: 14). Diğer taraftan küreselleşme olgusu hem olumlu hem de olumsuz bir bağlamda ele alınabilmektedir. Örneğin, Friedman küreselleşme olgusunun olumlu yönlerine vurgu yapmaktadır. Buna göre, Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 1989 yılında doğan dünyanın en genç ekonomisinde -küresel ekonomide- çok sayıda dünya pazarının daha yeni özgürleştiği ve bu süreçte, serbest pazarların ve demokrasinin dünyanın her yerinde yaygınlaştığı, teknolojinin, gereğince kullanılıp cömertçe dağıtıldığında, sadece coğrafi sınırları değil, beşeri sınırları da ortadan kaldırdığı görülmektedir. Bu yeni küreselleşme sürecinin ayırt edici özelliği ise, geleneksel ulus-devletlerin ve şirketlerin bu teknolojiler yardımıyla daha uzağa, daha hızlı, daha ucuza ve daha derinden ulaşabilmesi değil, bunu yanı sıra ve asıl önemlisi, bireylere de aynı olanağı sağlamasıdır (Friedman, 2003: 15-18).

Aynı şekilde, küreselleşme dalgalarını 1870-1914 ve 1970'li yıllardan günümüze kadar olmak üzere ikiye ayıran Acar da, küreselleşme sürecini düzleştirici, eşitleyici ve özgürleştirici bir süreç olarak ele almaktadır. Buna göre ulaşım, iletişim, bilgi-iş-lem, uzaktan eğitim, e-ticaret, e-devlet, sosyal medya ve sanal ağlar gibi olanaklar sayesinde küreselleşme süreci dünyayı düzleştirmekte, eşitleyici ve özgürleştirici bir işlev görmektedir (Acar, 2009: 11-13).

Genel olarak bakıldığında, küreselleşmeyi kötüleyenler, çoğunlukla faydalarını görmezden gelmekte, küreselleşme yandaşları ise daha da dengesiz davranmaktadırlar. Küreselleşme, gelişmekte olan ülkelerdeki birçok insana, vaad ettiği ekonomik faydaları getirmemiş ve yoksulluğu azaltmayı beceremediği gibi, istikrarı sağlamayı da başaramamıştır. Küreselleşmenin kendisi iyi ya da kötü değildir. Muazzam iyilikler yapabilecek güce sahiptir (Stiglitz, 2006: 27-28, 42).

Görüldüğü gibi, küreselleşme kavramı ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve ideolojik boyut olmak üzere pek çok boyutu içeren oldukça kapsamlı ve karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle küreselleşme süreci, çeşitli olumlu ve olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir. Bu etkilerden birisi de, artık ülkelerin dış şoklara ve krizlere daha duyarlı, ekonomilerin birbirine daha bağımlı hale gelmeleridir. Bu süreçte, ekonominin finansal serbestleşme ve dış dünya ile bütünleşme derecesi arttıkça, hükümetlerin elindeki piyasaya müdahale araçlarının sayısı ve etkinliği azalmaktadır. Üstelik hükümetlerin elinde uygulayabilecekleri başka araçlar da kalmamaktadır. Bundan dolayı, dünya ekonomisinde yaşanan bir genişleme, durgunluk ya da istikrarsızlık durumu, birçok ülkeyi aynı anda etkisi altına alabilmektedir (Freeman & Kagarlitsky, 2007: 12).

Diğer taraftan, küreselleşmenin iktisadi unsuru olarak, serbest rekabete dayalı, fırsat eşitliğinin tam olarak sağlandığı, üretim faktörlerinin mülkiyetinin kamuda değil bireylerde yani özel sektörde olduğu, devletin ekonomiye müdahale etmediği, sadece piyasanın kurallarını koyup bu kurallara uyulup uyulmadığını düzenleyici kurumları aracılığıyla denetlediği, yani düzenleyici ve denetleyici bir fonksiyon gördüğü 'serbest piyasa ekonomisi' kastedilmektedir (Özgöker, 2009: 120). Kısacası, küreselleşme serbest piyasa kapitalizminin hemen her ülkeye yayılması demektir. Küreselleşmenin de kendine özgü -dışa açılma, devlet denetimini azaltma ve özelleştirme unsurları etrafında dönen-ekonomik kuralları vardır (Friedman, 2003: 30-31).

KÜRESEL REKABET ve ÜNİVERSİTELERİN ROLÜ

Günümüz dünyasında küreselleşme ile birlikte serbest piyasa mekanizmasının rolünün ve öneminin artmasının bir uzantısı olarak gündeme gelen en önemli konulardan birisi de, dışa açılma ve bunun sonucunda artan rekabettir. Dünyanın tek ve büyük bir pazar haline gelmesi ile uluslararası rekabetin giderek önem kazandığı görülmektedir. Günümüzde rekabet gücü uluslararası alanda başarının ve yüksek performansın en önemli göstergesi olmuştur. Rekabet gücü yüksek ülkelerin refah düzeylerinin de daha hızlı artma eğiliminde olduğu görülmektedir (Kırankabeş, 2006: 236).

Küreselleşme sonucu, rekabet koşullarını değiştiren etmenler arasında ise, üretimin ve sermayenin küreselleşmesi, bilgi ve teknolojiye meydana gelen baş döndürücü gelişim, ulusal ve uluslar arası kuralların önemini azalması sayılabilir (Aytuğ, 2011: 49-52).

İktisadi alanda yaşanan serbest rekabet, kaynakların etkin kullanılmasını, fiyatların düşmesini, maliyetleri düşürmek için tasarruf yapılmasını, yeni teknolojilerin bulunmasını ve bunların üretimde kullanılmasını, -müşteri odaklı felsefenin gelişmesine yol açarak- nitelikli mal veya hizmet sunumunun sağlanmasını mümkün kılmaktadır. Katılım ise alternatif iş ve hizmet alanlarının oluşturulmasını, girişimcilik ruhunun gelişmesini, gerçekleştirilen iktisadi faaliyetten yüksek doyum elde edilmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan, rekabetin teknolojik yenilenmeyi kamçılayan bir yönü de bulunmaktadır. Rakip firmalar kendi ürünlerini daha fazla satabilmek için birim maliyetleri düşüren daha yeni teknolojilere gereksinim duymaktadırlar. Ayrıca geri kalmış bölgelerde rekabet kanunlarının getirdiği yasaklamaların daha yumuşak uygulanmasını sağlayan düzenlemelerle rekabet politikası, bölgesel kalkınma politikalarını bütünlüğü bir araç olarak da kullanılabilir (İraz, 2006: 373-374; Zapletalova, 2009: 370; Göktepe, 2012: 374).

Dolayısıyla, küreselleşme ile birlikte ekonomik sınırların ortadan kalktığı dünya pazarında başarının en önemli koşulu, küresel rekabet gücü olmaktadır. Bu bağlamda, küresel iktisadi sisteme entegre olmaya çalışan gelişmekte olan ülkelerin ekonomik istikrarının sağlanmasında ve küreselleşmenin nimetlerinden yararlanılmasında, uluslar arası düzeyde rekabet gücüne sahip olmak büyük önem taşımaktadır.

2000'li yılların başlarından itibaren, ekonomik anlamda önemli ilerlemeler kaydeden ve temel makroekonomik göstergeler-

inde kayda değer iyileşmeler sağlayan Türkiye açısından da küresel rekabet gücü son derece önemlidir. 2023 Vizyonu doğrultusunda, dünyanın en büyük 10 ekonomisinden birisi olmayı hedefleyen Türkiye, bundan on yıl sonra GSMH'nin 2 trilyon \$, kişi başına gelirin 25.000 \$ ve ihracatın da 500 milyar \$ olmasını hedeflemektedir.

Bu hedeflerin gerçekleşmesi Türkiye ekonomisinin önümüzdeki on yıllık dönemde son derece dinamik, hızlı büyüyen, büyük miktarda doğrudan dış yatırım çekebilen, yenilikçi ve atılcı bir ekonomi olabilmesine bağlıdır. Ancak, rekabet gücü de dahil bazı uluslar arası endeksler incelendiğinde, Türkiye'nin bugün için bu açıdan durumunun istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Tablo 1'de rekabet gücü, yolsuzluk algısı, iş yapma kolaylığı, insani gelişme, yenilikçilik ve ekonomik özgürlükler gibi önemli uluslar arası endeksler çerçevesinde Türkiye'nin durumu ortaya konmuştur.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, Türkiye (2010-2012 dönemi itibarıyla) rekabet gücünde 144 ülke arasında 43., yolsuzluk algı endeksinde 183 ülke arasında 61., iş yapma kolaylığı endeksinde 183 ülke arasında 71., insani gelişme endeksinde 187 ülke arasında 92. sırada bulunmaktadır. Endekslere topluca bakıldığında Türkiye'nin performansının genel olarak ortalarda yer aldığı görülmektedir. Oysa 2023 Vizyonu çerçevesinde ortaya konan hedeflere erişebilmek için Türkiye'nin performansının artırılması, sıralamada çok daha üst sıralara taşınması gerektiği açıktır.

Bu bağlamda ülkemizin rekabet gücünün, yenilikçilik ve proje üretme kapasitesinin artmasında anahtar bir rol de üniversitelere düşmektedir. Bu anlamda üniversiteler ülkelerin gelişmesinde, kalkınmasında, değişim ve dönüşümünde kritik rol oynayan kurumlardır. Üniversiteler, genellikle ulusal yenilik sisteminde kritik bir role sahiptirler (Mowery & Sampat, 2006: 212). Bireylerin artan küresel rekabet, teknolojiye erişimin kolaylaşması, mal ve hizmetlerin metalaştırılma hızındaki artış gibi pek çok faktör ile birlikte, iş dünyası koşullarında meydana gelen muazzam ve eşi benzeri görülmemiş değişime uyum sağlaması konusunda üniversitelere büyük bir rol düşmektedir (McGee, 2006: 29). Beşeri sermaye teorisi de bu çerçevede öğrencilerin verimliliklerini ve gelecekteki kazançlarını artırma amacıyla, beşeri sermaye şeklinde eğitimlerine yatırım yaptıklarını varsaymaktadır (Marginson, 2004: 185).

Ülkelerin rekabet gücüne üniversiteler iki yönden ciddi katkı yapmaktadırlar: Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ile teknoloji üretimi, Ar-Ge ve inovasyon. Türkiye'deki üniversitelerin ülkenin gelişme sürecine beklenen katkıyı yapabilmesi, ancak belirli koşulların yerine getirilmesine, üniversitelerin verimlilik ve piyasa odaklı yeniden yapılandırılmalarına bağlıdır. Bu çerçevede önemle belirtilmelidir ki, üniversite ürettiği ürünün piyasada alıcısının bulunduğu, mezunlarına piyasada talep olacağından emin olmalıdır. Yetiştirdiği öğrenci piyasada iş bulamayan, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu teknoloji üretimine katkısı olmayan bir üniversite, büyük ölçüde kaynak israfı demektir. Bu nedenle, küresel ve bilgi-temelli ekonomi kapsamında, hızla değişen bu ortamda üniversiteler, amaçlarını, yapılarını ve programlarını yeniden düzenlemek zorundadırlar (Hanna, 1998: 67).

Son yıllarda nitelikli işgücü ve eğitimin öneminin daha iyi anlaşılmasına paralel olarak yükseköğretime olan talebin artması ile birlikte pek çok ülkede, yükseköğretim sektörleri de piyasa rekabetine ve özel denetimlere açık hale gelmiştir. Bu gelişme açık bir şekilde finans, denetim ve yönetim anlamında, özel sektörün rolünün artması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan devletin yükseköğretimdeki rolü de değişmektedir (Sunwoong

& Ju-Ho, 2006: 558). Türkiye’de 1980’li yıllardaki reformlardan sonra eğitimde devlet tekeli ortadan kalkmış, özel sektör de eğitim alanına girmeye başlamıştır. Bu kapsamda son yıllarda özel ya da ‘vakıf’ üniversiteleri de pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de kamu üniversitelerinin yanında devreye girmektedir. Özel statülü üniversitelerin daha çok öğrenciye yükseköğretim imkânının sunulması, yurtdışından nitelikli akademisyen

Tablo 1: Bazı Uluslararası Endeksler Işığında Türkiye’nin Performansı

Endeks	Ülke Sayısı	Türkiye’nin Sıralamadaki Yeri
Rekabet Gücü Endeksi ^{1*}	144	43
Yolsuzluk Algı Endeksi ^{2**}	183	61
İş Yapma Kolaylığı Endeksi ^{3**}	183	71
İnsani Gelişme Endeksi ^{4**}	187	92
Avrupa Birliği İnovasyon Puan Tahtası ^{5*}	34	34
Küresel İnovasyon Endeksi ^{6**}	125	65
Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi ^{7***}	144	75
Dünyanın En Yenilikçi Ülkeleri Sıralaması Raporu ^{8****}		
• Doğrudan İnovasyon Girdileri Endeksi		56
• İnovasyon Çevresi Endeksi	82	60
• Toplam İnovasyonu Olanaklı Kılan Koşullar Endeksi		59

¹Rekabet Gücü Endeksi, Dünya Ekonomik Forumu tarafından yıllık olarak hazırlanmaktadır. Bu endekste, on iki temel değişken (kurumlar, altyapı, makroekonomik ortam, sağlık ve temel eğitim, yüksek öğretim ve mesleki eğitim, işgücü piyasası etkinliği, mal piyasası etkinliği, finansal piyasaların gelişimi, teknolojik hazırlık, piyasa büyüklüğü, işe dair bilgi sahibi olma, yenilik) çerçevesinde ülkelere 1 ile 7 arasında bir puan verilmekte kısa ve orta vadede sürdürülebilir bir ekonomik refahın oluşmasını sağlayacak faktörler ölçülmektedir.

²Yolsuzluk Algı Endeksi, Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından hazırlanmaktadır. Rüşvet Verenler Endeksi (The Bribe Payers Index) ve Küresel Yolsuzluk Barometresi (The Global Corruption Barometer) olmak üzere iki ana endeksten meydana gelen bu endekste, ülkelere 0 (yüksek derecede yozlaşmış) ile 10 (oldukça temiz) arasında puan verilerek, o ülkedeki kamu yöneticilerine ilişkin yolsuzluk düzeyi algıları ölçülmektedir.

³İş Yapma Kolaylığı Endeksi, Dünya Bankası tarafından hazırlanmaktadır. 10 temel göstergenin (bir işe başlama, inşaat izininin alınması, elektrik temini, gayrimenkullerin tescili, kredi alımı, yatırımcıların korunması, vergi ödemeleri, uluslararası ticaret, sözleşmelerin uygulanması, işin sona erdirilmesi) dikkate alındığı bu endekse göre, daha yüksek puanlar, iş hayatı açısından daha basit ve iyi düzenlemeler ve daha iyi korunan mülkiyet hakları anlamına gelmektedir.

⁴1990 yılında Pakistanlı ekonomist Mahbub-ul Haq tarafından geliştirilen ve 1993 yılından bu yana da, Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından yıllık Gelişme Raporu’nda sunulan İnsani Gelişme Endeksi’nde 3 temel gösterge (sağlık endeksi, eğitim endeksi, gelir endeksi) çerçevesinde ülkeler üç gruba (yüksek insani gelişme -0.800 ile 1.000 arasında-, orta insani gelişme -0.500 ile 0.799 arasında-, düşük insani gelişme -0.000 ile 0.499 arasında) ayrılmakta ve dünyadaki ülkeler için ortalama ömür, okur yazar oranı, eğitim ve yaşam düzeyi doğrultusunda bir ölçüm hazırlanmaktadır.

⁵Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin yanı sıra, İsviçre, İzlanda, Norveç, Hırvatistan, Sırbistan, Makedonya ve Türkiye gibi Birliğe üye olmayan 7 ülkenin de inovasyon performanslarının karşılaştırıldığı Avrupa Birliği İnovasyon Puan Tahtası’nda, ülkeler üç temel gösterge (ortam sağlayıcılar, firma faaliyetleri, çıktılar) çerçevesinde dört gruba (inovasyon liderleri, takipçi ülkeler, ölçülü düzeyde inovasyon yapan ülkeler, orta halli-iddiasız düzeydeki inovasyon yapan ülkeler) ayrılmaktadır.

⁶Küresel İnovasyon Endeksi, INSEAD (Institut Européen d’Administration des Affaires / European Institute of Business Administration) tarafından hazırlanmaktadır. İki ana gösterge (girdiler ve çıktılar) çerçevesinde dört alt endeks (inovasyon girdi alt-endeksi, inovasyon çıktı alt-endeksi, küresel inovasyon endeksi, inovasyon etkinlik endeksi) oluşturulmakta ve ülkelerin inovasyon kapasiteleri ve başarıları incelenmektedir. Küresel İnovasyon Endeksi’ne göre, ülkelerin gelir düzeyi arttıkça, inovasyon endeksindeki sıralamada o ülkenin konumu yükselmektedir.

⁷Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi, Milton Friedman, Rose Friedman ve Michael Walker öncülüğünde geliştirilmiş olup, Fraser Enstitüsü (Kanada) ve CATO Enstitüsü (ABD) tarafından hazırlanmaktadır. Beş temel göstergenin (hükümetin büyüklüğü, hukuk sistemi ve mülkiyet hakları, güçlü ve sağlam para, uluslararası ticaret serbestisi, iş dünyasına yönelik düzenlemeler) bulunduğu bu endekste, ekonomik özgürlük derecesini ölçmenin bir yolunu bulmak ve bu değişken ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmaktadır.

⁸Dünyanın En Yenilikçi Ülkeleri Sıralaması Raporu, The Economist Intelligence Unit (EIU) tarafından hazırlanmaktadır. Ülkeler performanslarına göre 1 ile 10 arasında puan verilen ve iki ana endeks (inovasyon performansı endeksi, inovasyonu olanaklı kılan koşullar endeksi) çerçevesinde analiz yapılan bu raporda, ülkelerin inovasyon performansları ve inovasyon koşullarına göre sıralanması amaçlanmaktadır.

* 2012 yılı itibarıyla

** 2011 yılı itibarıyla

*** 2010 yılı itibarıyla

**** 2009 yılı itibarıyla

ve araştırmacı çekilmesi vb. birçok yararından söz edilebilir. Örneğin, yapılan bir çalışmada özel üniversitelerin varlığının, yükseköğretimde kamu tekeline nazaran, pozitif refah kazançlarına yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır (Romero & del Rey, 2004: 3). Çünkü kamu tekeli altında öğrenciler rekabet ortamından uzak kalırken, özel üniversitelerin varlığı, yeni öğrencilerin de yükseköğretime kavuşmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak da, ekonomideki toplam gelir yükselmektedir. Bunun yanı sıra yapılan çoğu çalışmada da, pek çok ülkede üniversitelerin deregüle edildiği ve piyasalaştığı ve rekabete açıldığı yönünde kanıtlar ortaya çıkmaktadır (Hemsley-Brown & Oplatka, 2006: 317-318).

Kuşkusuz ki, üniversitelerin Türkiye'nin sürdürülebilir hızlı kalkınma sürecine katkı yapabilmesi, teknoloji üretimi ve nitelikli işgücü yetiştirilmesi konusunda üzerine düşen görevi yerine getirebilmesi, geniş çaplı bütçeler gerektirmektedir. Bu bütçelerin sadece kamusal kaynaklara dayalı olması birçok sakıncayı da beraberinde getirmektedir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 2), Türkiye'deki bazı üniversitelerin bütçe yapıları gösterilmektedir.

Tablo 2'den de görüleceği üzere, ülkemizdeki üniversitelerin bütçeleri içerisinde kamu kaynaklarının (veya hazine yardımlarının) payı oldukça yüksek düzeydedir. Örneğin, Türkiye'nin önde gelen üniversiteleri arasında yer alan Gazi Üniversitesi ve

Hacettepe Üniversitesi'nde hazine yardımlarının genel bütçe içerisindeki payı sırasıyla, % 84.4 ve % 87.6'dır. Tabloda yer alan diğer üniversitelere bakıldığında da, hazine yardımının genel bütçe içerisindeki payının % 85-90 civarında olduğu görülmektedir. Bu rakamlar ülkemizde üniversitelerin bütçe açısından kamusal kaynaklara aşırı bağımlı olduklarına, öz gelirlerin yetersiz olduğuna işaret etmektedir.

Ülkemizde durum bu iken, yurtdışında durumun ne olduğuna bir göz atmakta da yarar vardır. Bu çerçevede aşağıdaki tablolarda Hong Kong, A.B.D. ve Kanada'dan bazı üniversitelerin bütçe yapısı ele alınmaktadır (Tablo 3-5).

Tabloların incelenmesinden de anlaşılabilir olduğu gibi, diğer ülkelerdeki üniversitelerin bütçe açısından kamusal kaynaklara bağımlılığı belirgin ölçüde daha azdır. Bu üniversitelerde, hükümet (hazine) yardımlarının bütçe içerisindeki payının Türkiye'deki üniversitelere kıyasla çok daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Örneğin, Hong Kong'daki Hong Kong Şehir Üniversitesi'nde, hükümet yardımlarının bütçe içerisindeki payı %48.2'dir (Tablo 3). Genel bütçe gelirleri içerisinde en büyük paya sahip olan ikinci kalem ise, %46.5 ile 'öğrenci harçları ve diğer ödenekler'dir. Öte yandan, A.B.D.'nin en seçkin ve başarılı üniversitelerinden birisi olarak kabul edilen -özel statülü- Stanford Üniversitesi'nin bütçesi içerisinde,

Tablo 2: Türkiye'deki Bazı Kamu Üniversitelerinin Bütçe Yapısı (2012)

Üniversite	Genel Bütçe (Milyon TL)	Hazine Yardımı (Milyon TL)	Öz Gelir (Milyon TL)	Hazine Yardımlarının Genel Bütçe İçerisindeki Payı (%)	Sermaye Giderleri (Milyon TL)	Sermaye Giderlerinin Genel Bütçe İçerisindeki Payı (%)
Gazi Üniversitesi*	405.8	340.0	63.0	84.4	35.6	6.5
Hacettepe Üniversitesi	473.0	414.4	39.0	87.6	55.5	13.1
ODTÜ	290.9	-	-	-	36.3	12.4
Aksaray Üniversitesi	71.5	64.3	7.2	89.6	22.1	35.1
Düzce Üniversitesi	90.9	78.6	6.0	86.4	22.5	26.1
Muğla Üniversitesi	109.6	96.6	13.0	88.1	16.5	15.0
Adıyaman Üniversitesi*	83.8	77.3	6.4	92.2	35.5	47.0

* 2011 yılı itibarıyla.

Kaynak: Yıllık Faaliyet Raporları [2011 Yılı Faaliyet Raporu, Gazi Üniversitesi; 2011 Yılı İdare Faaliyet Raporu, Adıyaman Üniversitesi, 2012; 2012 Faaliyet Raporu, Düzce Üniversitesi, 2013; 2012 İdare Faaliyet Raporu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 2013; 2012 Mali Yılı İdare Faaliyet Raporu, Hacettepe Üniversitesi, 2013; 2012 Yılı İdare Faaliyet Raporu, Aksaray Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 2013; 2012 Yılı Faaliyet Raporu, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2013].

Tablo 3: Hong-Kong Şehir Üniversitesi'nin Bütçe Yapısı (2011)

	Miktar (Milyon TL)	Yüzde
Hükümet Yardımı	3.428	48.2
Bağışlar ve Diğer Yardımlar	207	3.0
Yan Hizmetler ve Diğer Aktiviteler	155	2.3
Öğrenci Harçları ve Diğer Ödenekler	3.236	46.5
Toplam	7.098	100.0

Kaynak: City University of Hong Kong Treasurer' Report (2011-2012).

Tablo 4: Stanford Üniversitesi'nin Bütçe Yapısı (2011-2012)

	Miktar (Milyon TL)	Yüzde
Toplam Öğrenci Geliri	1.299,6	17.4
Toplam Araştırma Destekleri	2.183,4	29.3
Yatırım Gelirleri	1.776,6	23.8
Sağlık Hizmetleri	988,2	13.2
Öz Varlıklar	144	0.1
Diğer Gelirler	1044.0	16.2
Toplam	7.435,8	100.0

Kaynak: Stanford University Budget Plan (2011-2012).

Tablo 5: Quenn's Üniversitesi'nin Bütçe Yapısı (2011-2012)

	Miktar (Milyon TL)	Yüzde
Devlet Yardımları	330.3	48.9
Öğrenci Harçları	300.3	44.4
Bağış ve Yardımlar	3.1	0.5
Yatırım Gelirleri	28.9	4.2
Araştırma Giderleri	5.7	0.9
Diğer Gelirler	7.8	1.1
Toplam	674.9	100.0

Kaynak: Report on the Annual Budget (2012-13), Quenn's University at Kingston.

-Türkiye'deki vakıf üniversitelerinin aksine- hiç hazine yardımı bulunmamaktadır (Tablo 4). Genel bütçe içerisinde, 'öğrenci gelirleri' (harçlar) ile 'araştırma destekleri'nin toplamı %46.7'lik pay ile neredeyse toplam bütçenin yarısına eşittir. Kanada'daki Queen's Üniversitesi'nin genel bütçe yapısı incelendiğinde de, hazine yardımlarının toplam gelirler içindeki payının %49.9 olduğu görülmektedir. Öğrenci gelirlerinin genel bütçe içerisindeki payı ise %42.9'dur.

Bu tablo, Türkiye'deki üniversitelerin bütçe yapısı bakımından kamusal kaynaklara aşırı bağımlı olduğuna, öz gelirlerinin yetersiz olduğuna işaret etmektedir. Türkiye'de yüksek öğretim hizmeti dünyadaki örneklerin aksine neredeyse bedava verilmektedir. Bir öğrencinin devlete yıllık maliyeti 4000-5000 TL olarak hesaplanırken, öğrenciden bunun yaklaşık onda biri gibi çok cüz'i bir miktarı alınmaktadır. 'İkinci öğretim' öğrencileri bu cüz'i miktarı ödemeye devam ederken, 'normal öğretim' öğrencilerinden alınan harçlar siyasi iradenin tasarrufuyla yakın geçmişte kaldırılmıştır. Bu uygulamanın birçok yönden sakınca-sından söz etmek mümkündür.

Herşeyden önce, 'ikinci öğretim' öğrencilerinden para alınırken 'normal öğretim'den alınmaması, böylece bir grubun -cüz'i de olsa- paralı, bir grubun ise bedava eğitime tabi tutulması eşitlik ilkesine aykırıdır. Eğitim bedava olarsa herkese bedava olmalı, paralı olarsa herkese paralı olmalıdır.

İkincisi, yapılan bütün bilimsel araştırmalar yükseköğretimin bireysel faydasının kamusal faydasından fazla olduğuna, dolayısıyla yükseköğretim hizmetinin paralı olması gerektiğine işaret etmektedir¹. Dünyada yükseköğretim alanında başarılı bütün ülkelerde yükseköğretim paralı iken, hatta bazı ülkeler için yükseköğretim hizmeti sunmak önemli bir gelir kaynağı iken, Türkiye gibi kaynakları kıt bir ülkenin bedava yükseköğretim gibi bir lüksü yoktur. Esasen 'bedava yükseköğretim' diye bir şey yoktur; sadece maliyetin kimler tarafından karşılanacağı sorunu vardır. İktisadın temel evrensel yasalarından biri hiçbir şeyin bedava olmadığı, herşeyin bir bedeli olduğudur. Bu bağlamda 'bedava üniversite' demek, yükseköğretim hizmeti sunmanın bedelinin, sözkonusu hizmetten yararlananlarca (öğrenciler ve aileleri) değil, başkalarınca (vergi mükellefleri) tarafından ödenmesi demektir. Bu bağlamda kaynakların bütün vergi mükelleflerinden toplandığı, parasız veya yoğun sübvansiyonlu eğitime dayanmakta olan kamusal finansman sistemi, adalet ilkesini sağlamaktan uzaktır. Bir diğer deyişle, bu finansman sistemi kaynakların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını ve maliyetlerin düşmesini engellemektedir. Ödeme güçleri olduğu halde, bütün vergi mükelleflerinin ödedikleri vergilerle özellikle yükseköğretim seviyesinde eğitim görmeleri ve gerçek ihtiyaç sahiplerinin minimum kaynakla yetinmeye mahkûm edilmesi, bedelsiz yükseköğretimin adalet ilkesine hizmet etmediğini göstermektedir (Gölpek, 2011: 172).

¹ Eğitimin bireysel geri dönüş oranlarının yüksekliği (farklı ülkeler ve kademeler için değişen oranlarda da olsa) artık bilinen bir gerçektir (Türkmen, 2009: 24).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Oysa adalet ‘nimeti kim elde ediyorsa, külfetine onun katlanmasını’ gerektirir. Yükseköğretim görmenin ömür boyu faydasını öğrenci görecektir iken, bunun masrafının tamamen, belki de çocuğu üniversitede okumayan, vergi mükellefinden tahsil edilmesi adil değildir. Adaleti sağlamak, eğitim hizmetlerinden yararlananların gelirine göre değişecek şekilde maliyete katılması ile mümkündür. Bu ise, özel finansmana müsait olan yükseköğretim seviyesinde yükseköğretim maliyetlerin karşılamanın kamu kaynaklarından ailelere kaydırılması şeklinde olabilir. Bunun anlamı, yükün vergi mükelleflerinden büyük ölçüde hizmetlerden faydalananlara kaydırılmasıdır. Buradan da yükseköğretim hizmetinden birinci derecede yararlanan öğrencilerin, yükseköğretim maliyetine katılması gerektiği anlaşılmaktadır (Gölpek, 2011: 152).

Üçüncüsü, insanlar bedava elde ettikleri bir şeyin kıymetini bilmemekte, hor kullanmaktadırlar. Aksine, bedelini ödedikleri nimetin kıymetini bilmekte, onu kullanırken daha dikkatli kullanmaktadırlar. Bu ilkedan hareketle yükseköğretim hizmetinin kıymetinin bilinmesi, hor kullanılmaması, kamu kaynaklarının israf edilmemesi bakımından yükseköğretim hizmeti bedava sunulmamalı, hizmetten yararlananlar tarafından finanse edilmelidir.

Bu noktada gelecek en büyük itiraz ailelerin maddi durumunun iyi olmadığı, paralı olması halinde üniversiteye para ödemeye güçlerinin yetmeyeceğidir. Bu, tam olarak doğru bir tespit değildir. Ödeme gücü olmayan aileler olduğu gibi çocuğu okula arabayla gelen, lüks harcamaları olan çok sayıda aile de mevcuttur. Gerekirse ödeme gücüne göre bir farklılaştırmaya gidilerek farklı düzeylerde katkı payı alınması mümkündür. Gerek finansman sorununun çözümü, gerekse üniversiteleri daha verimli olmaya teşvik edecek daha radikal bir çözüm, ilk olarak Milton Friedman’ın 1962 yılında yayımlanan “Capitalism and Freedom” adlı meşhur çalışmasında önerdiği ‘eğitim kuponu’ sistemidir.² Buna göre, devlet ‘uygun görülen’ eğitim hizmetlerine harcanması koşuluyla, anne ve babalara çocuk başına her yıl belli miktarda paraya çevrilebilir senet vererek, asgari düzeyde bir okul öğretiminin finanse edilmesini sağlayabilir. Böylece anne ve babalar bu bedeli ya da daha fazlasını, kendi seçtikleri bir ‘uygun görülen’ kurumdan eğitim hizmeti satın almakta özgürce kullanabilirler. Eğitim hizmetleri, kâr amacı için çalışan özel girişim ya da kâr amacı gütmeyen kurumlar tarafından sağlanabilir (Friedman, 2008: 119). Görüldüğü gibi, Friedman’ın düşüncesinin en cazip kısımlarından biri, eğitim kuponlarının kamu ve özel tüm okullar arasındaki rekabeti arttıracaklarını iddia etmesidir (Konradi, 2007: 47).

Uygulanacak olan eğitim kuponu sistemi sayesinde, bir yandan öğrenciler ve aileleri bir öğrencinin devlete yıllık gerçek maliyetinin ne olduğunu bilecek, ona göre kamusal kaynakları kullanırken daha dikkatli olacak; bir yandan da üniversiteler daha fazla bütçeye sahip olmanın yolunun daha çok öğrenci cezbetmekten geçtiğini bilecek, ona göre daha kaliteli bir eğitim-öğretim hizmeti sunmaya özen göstereceklerdir.

Üniversiteler ülke kalkınmasında, rekabet gücünde, toplumsal değişim ve dönüşüm sürecinde anahtar rol oynayan kurumlardır. Türkiye 2000’li yıllarda kazandığı istikrar ve yaptığı reformlar sayesinde hızla gelişen, değişen ve dünyaya açılan bir ülkedir. Cumhuriyetin kuruluşunun yüzüncü yılı olan 2023 yılında dünyanın en büyük on ekonomisinden biri olmayı hedeflemektedir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ise üniversitelerin vereceği katkıya, üreteceği nitelikli işgücü, teknoloji ve projelere bağlıdır. Bu bağlamda Türkiye’de üniversitelerin daha piyasa yönelimli hale gelmeleri, kamusal kaynaklara bağımlılıkları azaltılmalı, verimlilik ve performans odaklı bütçeleme ve yönetim yapısına kavuşturulmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda, üniversitelerin küresel rekabet konusundaki görevlerini başarıyla üstlenbilmeleri için, üniversitelerinin kamu kaynaklarına bağımlılığı azaltacak, üniversiteler ile sanayi arasındaki işbirliğini teşvik edecek, yükseköğretim hizmetinden yararlananların maliyetlere katkısını arttıracak tedbirler alınmalıdır. Merkezi hükümet bütçesinden doğrudan kaynak aktarma yerine öğrenciye verilecek ‘eğitim kuponu’ üzerinden finansman bugünkü sisteme kıyasla, verimliliği ve üretkenliği teşvik bakımından çok daha tercihe değerlidir.

Diğer taraftan, ülkemizde, 2547 sayılı YÖK kanunu ile birlikte, mevcut 657 sayılı devlet memurları kanunu ve devlet personel kanunu devleti adeta bir “dârül aceze” ya da bir ‘hayır kurumu’ gibi görmekte; üniversiteyi çok çalışanı da, az çalışanı da, hiç çalışmayanı da aynı maaşla ve ömür boyu devlet (aslında, vergisini ödeyen halk) sırtından besleyen bir verimsiz kurum haline getirmektedir. Bu ise verimliliği cezalandıran, tembelliği özendirilen son derece yanlış bir sistemdir.

Üniversitelerin kalitesizliğe tahammülü yoktur, olmamalıdır. Dünyanın gelişmiş ülkelerinde, dünya sıralamasında ilk 500’e giren başarılı üniversitelerin ezici bir çoğunluğunda ‘eşit işe eşit ücret’ gibi, ‘iş güvencesi’ gibi suiistimale son derece açık, -üniversitede asla yeri olmaması gereken prensipler bir kenara bırakılmaktadır. Bu ülkelerde, aynı bölümde ve aynı statüde çalışanlar bile insanların oldukça farklı maaşlar ve primler alabildiği, çalışmayan veya performansından memnun kalınmayan sözleşmesinin uzatılmadığı, sözleşmesine son verilen kişilerin de -Türkiye’de olduğunun aksine- İdare Mahkemesi yoluyla birkaç ay içinde işine geri döndürülmesinin asla söz konusu olmadığı bir sistem uygulanmaktadır. Oysa ülkemizde yılda çok sayıda ulusal ve uluslar arası yayın yapan üretken akademisyen ile hemen hiç kayda değer yayın yapamayan, güncelliğini çoktan yitirmiş ders notlarıyla durumu idare eden verimsiz akademisyeni aynı muameleye tabi tutan, aynı maaşı ödeyen, sözleşmeli statüyü fiilen ‘çakılı kadro’ olarak uygulayan, görev süresini otomatikman uzatan bir sistem yürürlüktedir. Sözleşme uzatımı şarta bağlı personelin sözleşmesi haklı nedenlerle uzatılmadığı takdirde, işine son verilen kişi çok geçmeden mahkeme kararıyla işine geri dönmektedir. Bu durum tembelliği özendirmekte, verimlilikten caydırmaktadır.

² Aslında literatürde zikredilen iki ana model -Friedman ve Jenks modelleri - kupon sistemlerinin tasarımında politika belirleyicilere yol göstermektedir. Friedman Modeli, Serbest Piyasa Yaklaşımı olarak adlandırılmakta ve verimlilik ve seçim özgürlüğü gibi unsurları ön plana çıkarmaktadır. Jencks Modeli ise, Sosyal Uyum Yaklaşımı olarak anılmakta ve fırsat eşitliği ve sosyal uyum gibi kavramlara önem vermektedir (Yatmaz, 2012: 25; Yatmaz, 2012: 1-2).

Şayet Türkiye dünyada ilk on ekonomi arasına girebilmek, 2023 yılında 500 milyar dolarlık ihracat ve 25 bin dolarlık kişi başına gelir düzeyi hedefine ulaşabilmek istiyorsa, derhal 657 Sayılı Devlet Memurları kanunu, 2547 Sayılı YÖK Kanunu ve Devlet Personel Kanunu'nu değiştirmek; verimliliği özendiren, tembeliği ve kalitesizliği cezalandıran, hasbel kader işe giren bir kalitesiz elemanın emekli oluncaya kadar kuruma değer katmadan devlet sırtından beslenmesine asla izin vermeyen bir sisteme geçmek zorundadır. Bu konuda tekerleği yeniden icat etmeye gerek yoktur; dünyanın önde gelen başarılı üniversitelerinde uygulanan sistemlere bakmak, ne yapılması gerektiğini görmek bakımından yeterlidir (Acar, 2012: 22-23).

Bunlara ek olarak, akademisyenlere ve üniversitelere performans göre ödeme yapılmasını mümkün kılacak ve kalitesiz, verimsiz ve niteliksiz elemanları ayıklayacak bir istihdam politikası oluşturulmalı ve akademisyen ve araştırmacılara özendirici maddi imkânlar sağlanmalıdır.

Üniversitenin her iki alanda verimli olabilmesi için, bir yandan üniversiteler arası rekabet teşvik edilmeli, daha kaliteli bir eğitim-öğretim hizmetinin verilmesi, bir yandan da daha iyi projeler üretilmesi konusunda üniversiteler birbiriyle yarışmalıdır. Ayrıca, profesyonel yöneticilerin/işletmecilerin yönetim kademelerine getirilmeleri üniversitelerin etkinliğini arttıracaktır. Hangi alanlara yatırım yapılacağı konusunda piyasanın yönlendirmesi önemli olduğundan, özellikle gelişmiş üniversitelerde 'mütevelli heyeti'ne benzer heyetler oluşturulabilir, bugün YÖK tarafından karar verilen pek çok konuda bu heyet yetkili kılınabilir. Bunun yanı sıra, rektörlerin yetki-sorumluluk dengesini gözetecek, ademi merkezîyetçi, üniversite içindeki –senato ve yönetim kurulları gibi- karar organlarını daha geniş yetkiyle donatan bir sistem düşünülmelidir. Özgürlükçü, ademi merkezîyetçi, rekabetçi, girişimci ve yenilikçi üniversitelerin oluşturulması amacıyla, yukarıda değinildiği gibi, YÖK yasasının tamamen değiştirilip, yükseköğretim sisteminin proje, Ar-Ge ve inovasyon odaklı hale getirilmesi gerekmektedir. Laboratuvar ve araştırma merkezlerinin malzeme ve eleman yönünden desteklenmesi de üniversitelerin rekabet gücünü artırıcı rol oynayacaktır.

Nihayet, ülkemizde sadece 'vakıf' değil, aynı zamanda 'özel' statülü üniversitelerin de kurulması desteklenmeli ve yabancı üniversitelerin Türkiye'de şube açmalarına izin verilmelidir. Rekabet her zaman malın kalitesinin yükselmesine, fiyatın düşmesine, çeşitliliğin artmasına ve yeniliklere kapı aralayan bir mekanizmadır. Öteki mal ve hizmet piyasalarında geçerli olan bu kuralın yükseköğretim piyasasında da geçerli olacağından kuşku duyulmamalıdır. İç ve dış rekabetin teşvik edilmesi, Türkiye'de üniversitelerin kalitesinin artmasına ciddi bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, M. (2009). *Düzleştirici ve özgürleştirici bir süreç olarak küreselleşme*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Acar, M. (2012). Üniversitelerde yeniden yapılanmanın aciliyeti ve üniversitelerin sorunları. *Eğitime Bakış*, 8(23), 21-27.

- Aytuğ, H. K. (2011). Küresel rekabetin işletmelerin üretim ve istihdam yapısı üzerindeki etkileri. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), 45-77.
- City University of Hong Kong treasurer's report, annual report. (2011-2012). Erişim: http://www6.cityu.edu.hk/puo/news-centre/publication/annual_report/CityU_AR2011_treasurers_report_5_3_17.html
- Freeman, A. & Kagarlitsky, B. (2007). *Küreselleşmenin krizi* (Çev. İ. Yıldız & B. Kara). İstanbul: Yordam Kitap.
- Friedman, M. (2008). *Kapitalizm ve özgürlük* (Çev. D. Erberk & N. Himmetoğlu). İstanbul: Plato Yayınları.
- Friedman, T. (2003). *Küreselleşmenin geleceği-Lexus ve zeytin ağacı* (Çev. E. Özsayar). İstanbul: Boyner Yayınları.
- Göktepe, H. (2012). *Küreselleşme, rekabet ve rekabet hukuku*. International conference on eurasian economies 2012. Erişim: <http://www.eecon.info/papers/479.pdf>
- Gölpek, F. (2011). Türkiye'de adalet ilkesi bakımından yükseköğretimde finansman politikası. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 149-176.
- Hanna, D. E. (1998). Higher education in an era of digital competition: emerging organizational models. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 2(1), 66-95.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve milli devletlerin akıbeti* (Çev. M. Beyartaş). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Hemsley-Brown, J. & Oplatka, I. (2006). Universities in a competitive global marketplace: A systematic review of the literature on higher education marketing. *International Journal of Public Sector Management*, 19(4), 316-338.
- İraz, R. (2006). Küresel rekabet ortamında küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ulusal sosyo-ekonomik sisteme katkıları açısından değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 367-381.
- Kırankabeş, M. C. (2006). Küresel rekabet gücü boyutunda AB ülkeleri ile Türkiye'nin karşılaştırmalı analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 231-254.
- Konradi, A. (2007). School vouchers: Does increased competition benefit the masses? *The Park Place Economist*, 15(1), 46-51.
- Marginson, S. (2004). Competition and markets in higher education: A "Glonacal" analysis. *Policy Futures in Education*, 2(2), 175-244.
- McGee, P. (2006). Corporate universities: Competitors or collaborators? *The Journal of Human Resource and Adult Learning*, 2(1), 28-32.
- Mowery, D. C., & Sampat, B. N. (2006). Universities in national innovation systems. In J. Fagerberg, D. C. Mowery, & R. R. Nelson (Eds.), *The Oxford Handbook of Innovation* (pp. 209-236). New York, USA: Oxford University Press.
- Nikitin, P. V. & Elliott, J. E. (2000). Freedom and the market (an analysis of the anti-globalization movement from the perspective of the theoretical foundation of the evaluation of the dynamics of capitalism by Polanyi, Hayek and Keynes). *The Forum for Social Economics*, Fall, 1-16.
- Özgöker, U. (2009). Küresel finansal krizin ışığında küreselleşmenin unsurlarının en başarılı uygulaması olarak AB'nin kuruluşu ve Alman-Fransız işbirliği. *Maliye Finans Yazıları*, 23(83), 115-130.

- Report on the Annual Budget (2012-2013). Quenn's University, Kingston, Ontario, Canada, November 2012.
- Romero, L. & Del Rey, E. (2004). Competition between public and private universities: Quality, prices and exams. *Universidad Carlos III Madrid Working Paper 04-64*, Economics Series 23, November.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme, toplum kuramı ve küresel kültür* (Çev. Ü. H. Yolsal). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Stanford University Budget Plan (2011-2012). Erişim: <http://www.stanford.edu/dept/pres-provost/budget/plans/plan12.html>
- Stiglitz, J. (2006). *Küreselleşme-büyük hayal kırıklığı* (Çev. A. Taşçıoğlu, D. Vural). İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- Sunwoong, K. & Ju-Ho, L. (2006). Changing facets of korean higher education: Market competition and the role of the state, *Higher Education*, 52(3), 557-587.
- Türkmen, F. (2009). *Yükseköğretim sistemi için bir finansman modeli önerisi* (Yayın No: 2787). Ankara: DPT Yayınları.
- Yatmaz, A. (2012). *Türkiye için kupon sistemi önerisi ve tartışılması*, Seminer Sunumu, 05.12.2012, İstanbul.
- Yatmaz, A.(2012). *Türkiye için kupon sistemi önerisi ve tartışılması*, Seminer Bilgi Notu.
- Yeldan, E. (2004). *Küreselleşme sürecinde Türkiye ekonomisi-Bölüşüm, birikim ve büyüme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zapletalova, Š. (2009). The influence of globalization on the competitive marketing strategy, *4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics*. March 26-27 2009, Debrecen, 368-372.